

Мр Владимир Серјевић,
асистент Правног факултета у Нишу

КАРАКТЕРИСТИКЕ И ЗНАЧАЈ РАВНОТЕЖНИХ ЦЕНА У РОБНОЈ ПРОИЗВОДЊИ

1. Тржишна цена робе и њени равнотежни облици

Цена је економска категорија робне производње. Предмет разматрања у овом раду је тржишна цена робе, тј. њени равнотежни облици. Тржишна цена, која представља просек индивидуалних продајних цена те робе, пондерисан оствареном количином продаје сваког њеног произвођача. За ову цену се каже да је новчани израз тржишне вредности робе. Како свака роба своју тржишну вредност може да изрази само релативно, у другим робама, и како се тржишна вредност изражава у промету — то је тржишна цена робе израз њене прометне вредности.

Прометна или разменска вредност робе формира се у процесу размене, а изражава одређеном количином употребне вредности робе-еквивалента. У општем случају може се приказати следећим математичким изразом: $A = xB$. Овај израз може се прочитати овако: јединица робе A једнака је x јединица робе B . Новац, односно злато, служи као општи еквивалент у робноновчаној производњи. Али, да би својом употребом вредношћу изразио прометну вредност неке робе неопходно је утврдити новчану јединицу и тзв. мерило цене.

Маркс говори о друштвено-потребном и друштвено-признатом радном времену. Тржишна вредност робе одређује се друштвено-потребним радним временом за њену производњу, а оно се израчунава „... када се укупно радно време утрошено на производњу квалитативно истих роба подели бројем произведених јединица”.¹ Са друге стране, очигледно је да се тржишна цена робе одређује друштвено-признатим радним временом за њену производњу. Оно се добија када се укупно признато радно време за производњу одређене робе подели бројем произведених јединица те робе. А укупно признато радно време јесте производ количине те робе која је друштву потребна и друштвено-потребног радног времена за њену производњу.

Може се рећи да је тржишна цена робе одређена друштвено-признатим радним временом само једна у низу тржишних цена те робе. Односно, да се могу разликовати различити облици тржишне

¹ Др Јован Петровић: Политичка економија, Савремена администрација, Београд, 1975., стр. 70.

цене једне робе. Неке тржишне цене, у низу тржишних цена робе, могу се назвати равнотежним. Њихово остваривање заснива се на одређеној слободи деловања економских закона.

У овом раду биће даље речи о равнотежним (тржишним) ценама једне робе: 1) према понуди и тражњи те робе, 2) према њеној вредности, као и 3) према њеној друштвеној цени.

2. Равнотежа цена према понуди и тражњи робе

Понуда одређене робе може се лако и прецизно дефинисати. То је количина те робе која се у одређеном времену нуди на продају на одређеном тржишту и по одређеној цени. Понуда се најчешће сагледава у времену од једне године. Она се сагледава и у временским јединицама мањим од једне године — ради њене различите сукцесивне динамике у једној години (условљене сезонским и другим факторима) и потребе краткорочног регулисања. Понуда се дефинише и уз одређену цену. То је просечна продајна цена у одређеној временској јединици. То јест, просек тржишних цена у различитим моментима-интервалима те временске јединице.

Вредност понуде одређене робе утврђује се као умножак-производ њеног природног израза (који је напред дефинисан) и тржишне цене ове робе.

Тражња одређене робе, у економској литератури, најчешће није јасно и прецизно дефинисана. Маркс каже: „Изгледа, дакле, да на страни тражње стоји извесна величина одређене друштвене потребе која за своје подмирење захтева одређену количину неког артикла на тржишту. Али је квантитативна одређеност те потребе скроз еластична и колебљива”.² Тражња је различита „... при дружбијим новчаним ценама робе или под другим новчаним или животним приликама купца”.³ Да би у већој мери квантитативно одредио тражњу Маркс је поистовећује са друштвеном потребом способном за плаћање. Ево још једног цитата: „Ако би се променила тржишна вредност, променили би се и услови под којима би се могла продати укупна робна маса. Падне ли тржишна вредност, онда се друштвена потреба (која је овде увек потреба способна за плаћање) у просеку увећава и може у извесним границама усисати веће масе робе. Попадне ли се тржишна вредност, друштвена потреба за робом сужава се и усисавају се мање робне масе”.⁴

Може се извести закључак и рећи да је друштвена потреба способна за плаћање у ствари одређена новчана маса којом је друштво спремно да плати одређену робу. А која количина робе ће бити усисана (тражена, купљена) са том новчаном масом зависи од тржишне цене.

Понуда и тражња одређене робе назива се појединачном понудом и тражњом. Са друге стране, понуда и тражња свих роба

² Карл Маркс: Капитал, III том, Просвета, Београд, 1977., стр. 161.

³ Исто

⁴ Исто, стр. 155.

назива се укупном или агрегатном понудом и тражњом. Анализа понуде и тражње одређене робе постаје, са уважавањем њене међузависности са другим робама на тржишту, знатно сложенија. Посебно, анализа и утврђивање тражње ове робе.

Значи, тражња одређене робе у вредносном износу јесте количина новца коју је друштво спремно да плати ту робу да би њоме задовољило одређену потребу у извесној мери. Односно, у мери која одговара, пре свега, датом степену и циљевима друштвено-економског развоја. Она зависи од многих фактора, а пре свега: 1) од вредности друштвеног бруто производа и његове расподеле, 2) од укупне количине новца — укупне куповне моћи — која стоји купцима на располагању за задовољавање свих потреба, 3) од њеног учешћа у укупној оствареној тражњи у протеклом периоду, 4) од значаја и редоследа потребе за чије задовољавање је намењена, те од момената који доводе до промене значаја и редоследа појединих потреба у систему укупних потреба, као и 5) од фактора који поспешују потрошњу, односно штедњу.

Тражња одређене робе у натуралном износу одређена је њеним новчаним износом, тржишном ценом и понудом ове робе. Она може бити: изведена, могућа или очекивана, ефективна или остварена и потенцијална. Ови њени облици могу се јасније сагледати на следећем примеру:

Пример облика и односа понуде и тражње

Роба	Понуда (P)	Тржишна цена (TC)	Вредност понуде P · TC	Вредносни износ тражње (VT)
1	2	3	4	5
A	1.000	10	10.000	10.000
B	100	20	2.000	2.500
C	20	100	2.000	1.500
Σ	1.120	—	14.000	14.000

(наставка примера)

Изведена (IT) VT/TC	Облици натуралног износа тражње			Потенцијална (PT)	Равнотежна цена (RC) VT/P
	Могућа (MT)	Ефективна, остварена (ET)			
6	7	8		9	10
1.000	1.000			—	10
125	100			25	25
15	15			5	75
1.140	1.115			30	—

Изведена тражња одређене робе јесте количник вредносног износа тражње и тржишне цене ове робе. Она може бити једнака понуди ове робе или, пак, неједнака (већа или мања). Њен однос према понуди сразмеран је односу вредносног износа тражње и вредности понуде.

Због појаве разлике између изведене тражње и понуде одређене робе потребно је извршити упоређивање величина ових категорија. Мања количина одређује, својим износом, величину могуће тражње. Може се рећи: да је могућа тражња једнака понуди, као и изведеној тражњи — када су ове међусобно једнаке; да је једнака понуди, ако је ова мања од изведене тражње, те; да је једнака изведеној тражњи када је ова мања од понуде.

Апсолутна вредност разлике између изведене тражње и понуде јесте износ потенцијалне тражње. Она ће постати могућа ако се (уз дату тржишну цену) повећа понуда, односно ако се повећа новчани износ тражње робе.

Ефективна или остварена тражња одређене робе требало би (при непромењеном износу њене понуде, тржишне цене и вредности тражње) да буде једнака могућој тражњи ове робе. Међутим, може бити и мања од ње — ако дође до неуобичајених поремећаја у размени (због неповољних временских услова, због проблема у саобраћају, због разних спекулација итд.).

У датој временској јединици, од једне године или мањој, понуда одређене робе је углавном непроменљива. Као што је углавном непроменљив и вредносни износ тражње свих роба. Прво, зато што се у тој временској јединици капацитети у производњи ове робе не могу битно променити. Односно, зато што остварени друштвени бруто производ не може битно одступити од његовог очекиваног износа, нити се његова структура расподеле може радикално изменити у тој временској јединици. И друго, зато што је у тој временској јединици усклађеност понуде и тражње ове робе позната тек по истеку извесног времена.

Тржишну цену одређене робе утврђују, пре свега, субјекти на страни понуде. Међутим, она не може бити независна од вредносног износа тражње за том робом — зато што са њим непосредно одређује изведену тражњу ове робе. Ако је при датој тржишној цени изведена тражња већа од понуде може се очекивати несташица робе, а ако је мања извештан део понуде ове робе остаће највероватније нереализован. Пожељна је, дакле, таква тржишна цена при којој ће бити реализована укупна понуда и неће бити остатка вредносног износа тражње. Ова цена се може назвати равнотежном. Са њом се изједначаје понуда и изведена тражња одређене робе. Добија се као количник вредносног износа тражње и понуде. Њен износ, овако израчунат, може се кретати од нуле до вредносног износа тражње. У економској теорији и пракси познато је, међутим, да тржишна цена не може, по правилу, бити нижа од одређеног износа, нити њен износ може бити неограничено и вишеструко већи од тржишне вредности.

По Марксу, друштвено-признато радно време се утврђује када се укупно радно време које друштво признаје за производњу одређене робе (производ-умножак количине ове робе која је друштву

потребна и друштвено-потребног радног времена за њену производњу) подели бројем производних јединица. Ако је вредносни износ тражње израз друштвене потребе за плаћање и ако се наведена равнотежа цена израчунава када се вредносни износ тражње подели количином произведене робе (понудом) — онда се намеће констатација да је управо та равнотежа цена израз друштвено-признатог радног времена за њену производњу.

Понуда, тражња и цена одређене робе налазе се у односу међусобне зависности и условљености.

Пораст понуде доводи до пада тржишне цене услед смањења одређених трошкова по јединици производа. (Повећање понуде јавља се и као елемент конкурентске борбе између произвођача.) Путем обарања тржишне цене, пораст понуде доводи и до повећања природно изражене тражње. Са друге стране, смањење понуде доводи до супротних тенденција тржишне цене и природно изражене тражње.

Повећање новчаног износа тражње требало би да утиче на пораст природно изражене тражње, те на пораст понуде, али може утицати и на пораст тржишне цене. Када утиче на пораст тржишне цене, то се обично негативно одражава на природно изражену тражњу и на понуду: значи углавном њихову стагнацију, па и опадање.

Најзад, пораст тржишне цене доводи до смањења природно изражене тражње. И супротно. Са друге стране, пораст тржишне цене доводи до повећања понуде, а њен пад до смањења понуде. Међутим, повећање понуде под утицајем пораста тржишне цене, биће могуће ако постоји слободан извесни део новчаног износа тражње, тј. ако постоји потенцијална тражња услед недовољне понуде. Прилагођавање понуде променама тржишне цене има дугорочнији карактер. То јест, понуди је потребно више времена да би се прилагодила променама тржишне цене. Али, овај њен карактер није у супротности са законом понуде и тражње. Деловањем овог закона успоставља се одређена равнотежа: успоставља се једнакост понуде и природно изражене тражње и њој одговарајућа равнотежна цена.

О значају равнотежне цене одређене робе већ је било речи. Она омогућава реализацију укупне понуде и задовољавање укупне платежно способне тражње за том робом. Одступање тржишне цене од њеног равнотежног износа доводи до неусклађености понуде и тражње: мања тржишна цена, до суфицитарности тражње — већа тржишна цена, до суфицитарности понуде.

3. Равнотежна цена према вредности робе

Тржишна вредност робе одређује се, као што је већ речено, друштвено-потребним радним временом за њену производњу. (Боље рећи, друштвено-потребним радом за њену производњу.) То време добија се када се укупно радно време утрошено за њену производњу, код свих произвођача, подели бројем произведених јединица те робе. Тржишна вредност робе ближа је индивидуалној вредности оних пр-

оизвођача који производе и износе на тржиште највећу количину те робе. У општем случају, она се најчешће приказује следећим математичким изразом:

$$TV = C + V + M.$$

Употребљени су Марксови симболи и категорије политичке економије капитализма. Тржишна вредност робе приказана је као збир постојаног (C) и променљивог (V) капитала, те вишка вредности (M). У циљу потпунијег утврђивања садржаја наведеног израза треба рећи још и следеће: он се заснива на једнакости утрошеног и примљеног капитала; он се заснива и на претпоставци да се предујмљеним капиталом производи само једна јединица извесне робе, или на претпоставци да су његови елементи дате величине по јединици робе; његов последњи елемент (M) није јасно одређен.

У једном процесу производње — због тога што се предујмљена средства за рад не утроше у целости — вредност утрошеног капитала је мања од вредности предујмљеног капитала. Тржишну вредност, полазећи од ове чињенице, сачињава, са једне стране, само вредност утрошеног капитала — по јединици производа — која се назива ценом коштања (СК). Подразумева се, наравно, друштвено-потребни износ цене коштања (вредност утрошеног капитала за производњу одређене робе у једном друштву по јединици те робе).

Са друге стране, тржишну вредност чини и вишак вредности обрачунат по одређеној стопи. Која је то стопа? Пре конкретног одговора на ово питање треба дати неколико напомена. Прво, вишак вредности и стопа вишка вредности могу се најлакше сагледати као остварене, реализоване, величине. Друго, на стопу вишка вредности не утиче органски састав капитала. Једнака дужина радног времена и приближно једнака вредност радне снаге код свих робних произвођача омогућавају остваривање једнаке стопе вишка вредности у производњи различитих роба. Међутим, органски састав капитала утиче на износ вишка вредности. Већи износ вишка вредности оствариће се код оних роба чија производња захтева нижи органски састав капитала, а мањи износ код оних роба чија производња захтева виши органски састав капитала. Треће, на стопу вишка вредности не утиче ни време производње, тј. број обрта капитала. Овде треба рећи да се израчунавање стопе вишка вредности врши стављањем у однос оствареног вишка вредности и вредности утрошене радне снаге. Са повећањем броја обрта повећавају се пропорционално — и остварени вишак вредности, и вредност утрошене радне снаге. Односно, и цена коштања и остварени вишак вредности. Повећава се бруто приход (као и сви његови елементи), али просечан износ предујмљеног капитала остаје исти. Када би се стопа вишка вредности израчунавала стављањем у однос оствареног вишка вредности и просечног износа предујмљеног варијабилног капитала, тада би се могло рећи да број обрта капитала утиче на величину ове стопе. Међутим, вишак вредности се не ствара самим предујмљивањем капитала, него тек његовим трошењем у процесу производње. Са друге стране, број обрта капитала утиче на износ вишка вредности и то управо-сразмерно.

Што је већи број обрта капитала оствариће се и већи износ вишка вредности, и супротно. И четврто, у одређеном времену однос између тржишне цене и тржишне вредности није једнак код свих роба. То је основни и, може се рећи, једини узрок различитости стопа вишка вредности које се остварују у производњи сваке од тих роба. Тамо где је тржишна цена већа од тржишне вредности оствариваће се, са одређеним износом утрошеног варијабилног капитала, већи износ вишка вредности, и супротно.⁵ На основу ових напомена одговор је: тржишну вредност одређене робе, поред цене коштања, одређује и вишак вредности обрачунат по стопи вишка вредности коју остварују сви робни произвођачи на тржишту. Ова стопа одговара једнакости тржишне цене и тржишне вредности ове робе, јер се позитивна и негативна одступања између тржишних цена и тржишних вредности свих роба међусобно потиру. Подразумева се, наравно, да тржишну вредност чине само друштвено-потребне величине (друштвено-потребна цена коштања, односно друштвено-потребна вредност утрошене радне снаге приликом утврђивања вишка вредности).

Конкретније, тржишна вредност робе може се приказати следећим математичким изразом:

$$TV = CK + V \cdot M_1, \text{ односно}$$

$$TV = CK + V \cdot \frac{\sum M}{\sum V} \cdot 100, \text{ то јест}$$

$$TV = CK + V \cdot \frac{ND - \sum V}{\sum V} \cdot 100, \text{ где је}$$

CK — друштвено-потребна цена коштања одређене робе; V — друштвено-потребна вредност утрошене радне снаге за производњу одређене робе; M_1 — стопа вишка вредности свих робних произвођача на тржишту; $\sum M$ — вишак вредности остварен код свих робних произвођача на тржишту; $\sum V$ — вредност утрошене радне снаге код свих робних произвођача на тржишту; ND — национални доходак.

Тржишна вредност робе приказује се и као збир пренете (PV) и новостворене (NV) вредности. Пренету вредност чине амортизација (Am) и трошкови предмета рада (Trp), а новостворену вредност — вредност утрошене радне снаге и вишак вредности. Њен математички израз може се написати овако:

$$TV = PV + NV, \text{ или детаљније}$$

$$TV = (Am + Trp) + V (1 + M_1).$$

По закону вредности роба се у крајњем случају продаје по вредности. Тржишна цена робе се изједначаје са њеном тржишном

⁵ Ако је износ вишка вредности оствареног код свих произвођача одређене робе (M_1) једнак умношку-производу остварене количине те робе (Q) и разлике између њене тржишне цене и друштвено-потребне цене коштања, тј. $M_1 = Q (TC - CK)$, онда је јасно да тржишна цена утиче на стопу вишка вредности која се остварује у производњи ове робе.

вредношћу у једном процесу сталног колебања, одступања, тржишне цене око тржишне вредности. У том процесу једнакост тржишне цене и тржишне вредности успоставља се, по правилу, на све вишем нивоу размене. То јест, при све већем обиму понуде и тражње. У том процесу испољава се и тенденција смањивања тржишне вредности, односно тржишне цене, а остварују се и друге функције закона вредности.

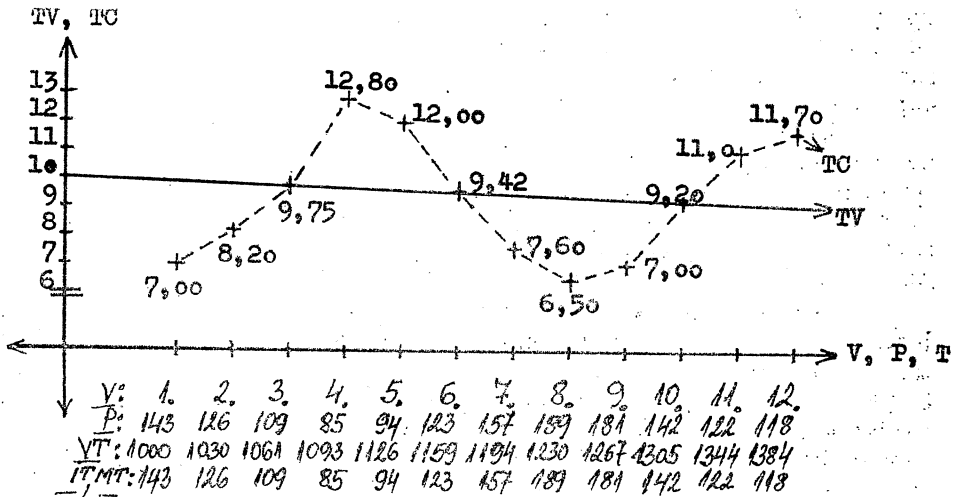
Пре приказа деловања закона вредности треба одговорити на питање: која је то тржишна цена једнака тржишној вредности робе? То не мора бити тржишна цена која омогућава реализацију укупне понуде и задовољавање укупне платежно способне тражње за том робом, тј. тржишна цена која је напред приказана као равнотежна према понуди и тражњи робе. То је, треба рећи, она тржишна цена са којом се, поред просечне (друштвено-потребне) цене коштања, остварује и вишак вредности обрачунат (на просечну, друштвено-потребну, вредност утрошене радне снаге) по стоци вишка вредности коју остварују сви робни произвођачи на тржишту; тржишна цена која обезбеђује произвођачима еквивалентну размену те робе.

Закон вредности делује у садејству са законом понуде и тражње. Ако је тржишна цена одређене робе значајно већа од њене тржишне вредности, онда ће произвођачи ове робе у процесу размене, под претпоставком да се остале робе продају по вредности, добити већу количину рада за мању количину рада. То ће их стимулирати да повећавају обим производње, тј. понуде. Може доћи и до појаве нових произвођача. Са повећавањем понуде тржишна цена почиње да пада. У једном тренутку изједначаје се са тржишном вредношћу, а затим ће падати и даље. Када тржишна цена робе буде значајно мања од њене тржишне вредности произвођачи ће почети да смањују обим производње. Са смањивањем понуде тржишна цена робе почиње да се повећава. У једном моменту изједначаје се са њеном тржишном вредношћу, а онда се повећава и даље, све док не буде значајно већа од ње (док не постане, својим износом, фактор другачије тенденције понуде). Свођење тржишне цене на тржишну вредност робе приказано је у следећим условима: 1) за одређену робу купци издвајају одређени новчани износ средстава који се временом повећава сразмерно повећању њиховог укупног дохотка, без обзира на њену цену и на цене осталих роба којима задовољавају своје остале потребе; 2) продавци су спремни да све залихе робе продају по тржишној цени која омогућава једнакост понуде и тражње; 3) ценовна еластичност тражње је потпуна; 4) тржишна цена и тржишна вредност се изједначају у моменту када произвођачи робе на тржишту остварују еквивалентну размену, односно; 5) тенденција понуде се мења тек када тржишна цена значајно одступи од тржишне вредности.

Деловањем закона вредности остварује се и повећање економије рада појединачних произвођача, тј. смањивање индивидуалне вредности робе, што доводи до смањивања тржишне вредности и тржишне цене ове робе. Нека је тржишна цена робе једнака њеној тржишној вредности. Они произвођачи чија је индивидуална вредност робе мања од њене тржишне вредности добиће приликом размене

већу количину рада за мању количину рада. Односно, оствариће екстра вишак вредности. Због тога ће у међусобној конкуренцији сваки од њих настојати да смањи индивидуалну вредност робе. Тако долази и до смањивања тржишне вредности и тржишне цене робе.

Остваривање наведених функција закона вредности може се приказати и графички. На пример:

Карактеристике овог примера биле би следеће:

— На апсиси је приказано време (V) у интервалу од дванаест година, а затим понуда (P) и тражња (T) у том времену;

— Понуда је изражена количином робе, а тражња вредносно (VT) и количином робе која се са том вредношћу купује по тржишним ценама (IT, MT);

— Вредност тражње има тенденцију равномерног повећања (као и укупни доходак) од 30% годишње. Тражња изражена количином робе се смањује или повећава, зависно од повећања или смањења тржишне цене;

— Понуда изражена количином робе смањује се или повећава зависно од смањења или повећања тржишне цене, али се њихово управо-сразмерно кретање временски не поклапа. Зато, што производачима није унапред позната тржишна вредност робе, а тиме и однос тржишне цене и тржишне вредности ове робе. Односно, зато што своју производњу не могу прилагођавати кретању тржишне цене у кратком року. Понуда извесне робе почиње да се смањује тек када је њена тржишна цена значајно нижа од њене тржишне вредности, и смањиваће се све док се тржишна цена те робе знатно не повећа изнад њене тржишне вредности. Тржишна цена у наведеном примеру постаје фактор промене тенденције понуде када одступи од тржишне вредности за око 30%;

— У сваком моменту постоји равнотежа понуде и тражње. Односно, тржишна цена је равнотежна према понуди и тражњи;

— На ординати су приказане тржишна вредност (TV) и тржишна цена (TC). Тржишна вредност у наведеном интервалу дата је у виду полуправе са извесним нагибом — због тенденције њеног смањења. Тржишна цена је, пак, приказана изломљеном линијом која изражава њено одступање од тржишне вредности;

— Тржишна цена робе изједначаје се са њеном тржишном вредношћу три пута у приказаном интервалу — у трећој, шестој и десетој години. У сваком наредном моменту изједначења тржишне цене и тржишне вредности робе њихов износ је све мањи (9, 75; 9, 42; 9,20), док је обим понуде и тражње све већи (109, 123, 142).

Тенденција равномерног раста вредности тражње једна је од наведених карактеристика. Свакако, платежно способна тражња за одређеном робом и има, најчешће, овакву тенденцију. Међутим, могуће је да она има и другачије тенденције. То јест, тенденцију стагнације и тенденцију опадања — карактеристичне за период привредне стагнације, односно за тзв. одумирање неке робе на тржишту.

У случају да вредност тражње за одређеном робом стагнира једнакост тржишне цене и тржишне вредности успостављаће се, ипак, на све вишем нивоу понуде и тражње. Раст обима понуде и тражње (који се запажа упоређивањем њихових износа у различитим моментима изједначења тржишне цене и тржишне вредности) омогућава тенденцију тржишне вредности и тржишне цене, која се остварује конкурентском борбом између произвођача и снижавањем индивидуалне вредности робе.

Међутим, ако једна роба одумире на тржишту, ако опада платежно способна тражња за том робом, једнакост тржишне цене и тржишне вредности ове робе успостављаће се на све нижем нивоу њене понуде и тражње. Тржишна вредност и тржишна цена ове робе неће имати тенденцију смањења. Утолико ће тенденција смањивања њеног обима понуде и тражње бити израженија.

Равнотежна цена према тржишној вредности робе има одређени значај. Прво, она стимулира робне произвођаче да повећавају обим производње (оне чија је индивидуална вредност робе мања од њене тржишне вредности) и да смањују индивидуалну вредност робе (оне чија је индивидуална вредност робе у односу на њену тржишну вредност већа или једнака). Односно, обезбеђује развој производних снага и, на тој основи, смањује тржишне вредности и тржишне цене свих роба, као и све већи ниво задовољавања људских потреба. Друго, она омогућава еквивалентну размену између робних произвођача различитих роба. Наравно, ако су код свих ових роба тржишне цене једнаке њиховим тржишним вредностима. Али треба имати у виду да је — у једном временском тренутку — једнакост тржишне цене и тржишне вредности различитих роба веома ретка појава. Треће, она указује на одређену оптималност расподеле друштвеног фонда рада. Оптимална расподела друштвеног фонда рада извршена је код оних роба које се размењују по својим тржишним вредностима. Са друге стране, код оних роба које се размењују по тржишним ценама које су мање или веће од њихових тржишних вредности, расподела

друштвеног фонда рада није извршена оптимално: за производњу једних је ангажовано превише, а за производњу других недовољно друштвеног рада. Четврто, она обезбеђује и извесну рационалност у потрошњи. Оне робе код којих је тржишна цена мања од тржишне вредности трошиће се, у случају равнотежне тржишне цене према понуди и тражњи, нерационално. Односно, у року који је краћи од њиховог уобичајеног (пројектованог, уграђеног) рока трајања. Нижа тржишна цена од тржишне вредности може довести и до одређене нерационалности у производњи (смањивања уобичајеног квалитета и других елемената употребне вредности). Са друге стране, оне робе чија је тржишна цена већа од тржишне вредности имаће превише рационалну потрошњу. Такву потрошњу која представља ограничавајући фактор раста производње. Пето, њено познавање у моменту успостављања, или раније, омогућава привредним субјектима коришћење позитивних и избегавање негативних последица деловања закона вредности.

(наставка у следећем броју)

Mr Vladimir Serjević, assistant
à la Faculté de droit à Niš

LES CARACTÉRISTIQUES ET L'IMPORTANCE DES PRIX D'ÉQUILIBRE DANS LA PRODUCTION DE MARCHANDISE

— Résumé —

Le prix de marché est le prix moyen de la marchandise sur le marché à un moment donné. Dans une série des prix de marché apparaissent aussi pour une marchandise déterminée des prix dits les prix d'équilibre. On peut parler des formes d'équilibre suivantes du prix de marché: 1) du prix d'équilibre eu égard à l'offre et à la demande de la marchandise, 2) du prix d'équilibre eu égard à la valeur de la marchandise, et 3) du prix d'équilibre eu égard au prix social de la marchandise.

Le prix d'équilibre eu égard à l'offre et à la demande de la marchandise est le prix de marché auquel peut être réalisée l'offre totale de cette marchandise, et sans qu'il en reste comme reliquat une part de la demande solvable pour cette marchandise. Le prix d'équilibre eu égard à la valeur de la marchandise serait le prix de marché auquel il est réalisée, en outre du prix de revient moyen (socialement nécessaire), en même temps le surplus de valeur calculé (sur la valeur moyenne, socialement nécessaire de la main d'oeuvre que réalisent tous les producteurs de marchandise sur le marché; le prix de marché de marché qui assure aux producteurs l'échange équivalent de cette marchandise. Et enfin, le prix d'équilibre de la marchandise eu égard à son prix social est le prix de marché auquel est réalisé le prix de revient moyen et le profit sur le montant moyen (mensuel) unitaire du capital avancé au taux de profit moyen (dans le capitalisme). Respectivement, le prix de marché auquel se réalise la valeur moyenne des moyens dépensés pour la production et le revenu sur le montant unitaire moyen (mensuel) des moyens engagés en moyens pour la production et les gains des ouvriers à taux de revenu moyen (dans le socialisme).

Les prix d'équilibre de marché ont une importance indubitable. Ils démontrent une rationalité déterminée dans la production. Leur établissement se fait par l'action des lois économiques, mais ceci peut être activé tout aussi bien par une action consciente des hommes.